

Maitréja: buddhistická vize budoucnosti*

Luboš Bělka

Ústav religionistiky FF MU, Brno

Existuje velké množství rozmanitých zobrazení Maitréji (skrt., páli *Metteja*, tib. Čampa /*byams pa*/, dosl. „milující“, nebo „prodchnutý přátelskou něhou“), a to jak v různých zemích, kde se buddhismus vyskytoval, tak i v rozmanitých dobách. Budoucí buddha a nynější bódhisattva Maitréja je jediný bódhisattva společný théravádě i mahájáně a z toho vyplývá i jeho výjimečné postavení v buddhistické nauce i pantheonu. Studie se zabývá jedním obrazem, nacházejícím se ve sbírkách Národního muzea – Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze. Tato mongolská či tibetská thangka Maitréjova pole (skrt. *Maitréjakšétra*) zachycuje celkem tři jeho podoby – jakožto *bhataraky*, *náthy* a nakonec i jako *buddhy*, a to jak v nebesích Tušita, tak i na zemi v budoucnosti, kdy „roztočí vlastní kolo nauky“. Tento typ zobrazení je znám pouze v kontextu tibetského buddhismu, a to jak v samotném Tibetu, tak i v Mongolsku a Burjatsku. Takto podrobný popis s analýzou zobrazení je publikován poprvé.

Nejprve však bude vhodné stručně zmínit Maitréjův budoucí život, jeho příští zrození na této zemi a jeho vysvobozující poslání, jak o něm hovoří různé školy a tradice buddhismu. Následující líčení Maitréjova života a buddhovského působení je do značné míry založeno na tom, jak ho uvádí Louis Latourrette ve své dnes již klasické knize z roku 1926.¹ Maitréjovo poslední zrození a jeho cesta k probuzení tak budou velmi podobné, vlastně v hlavních bodech identické s příběhem jeho předchůdce, Buddhy současnosti, neboli Šákjamuniho; vše bude téměř stejné a jenom jména osob, místa a čas se změní. Maitréja si jako každý bódhisattva – tedy jedinec, který motivován soucitem odkládá svůj vstup do nirvány a zůstává na zemi, aby pomáhal všem citícím bytostem

* Tento text vznikl s podporou grantu GAČR *Obraz a text v buddhismu: Tibetská a mongolská ikonografie*, č. 401/05/2744 (2005 – 2007).

¹ Další varianty Maitréjova životopisu viz např. Das 2003; Lipton – Ragnubs 1996; Kitagawa 1998 nebo Yu-min 1983.

vysvobodit se z koloběhu znovuzrovnání – vybere rodinu, ve které se narodí, aby mohl splnit své poslání na zemi. A podle tradice to musí být buď rodina kšatrijská nebo bráhmanská. Maitréja si zvolí bráhmanskou rodinu, žijící v oblasti Benáresu. Podle pálijských textů se jeho otec bude jmenovat Subrahma a bude duchovním učitelem krále Benáresu. Mahájánské texty udávají jeho jméno jako Brahmabhadrá a jeho manželka se bude jmenovat Brahmapatni. Podobně jako matka Buddha Šákjamuniho Mahámája bude mít i Brahmapatni zvláštní sen, který jí věštcí vyloží následovně: její syn se stane buď čakravartinem a bude vládnout celé zemi nebo, pokud se zřekne světa, stane se duchovním vládcem světa, dosáhne buddhovství. Maitréja tedy sestoupí z nebes Tušita do matčina lůna a po deseti měsících pak Brahmapatni porodí syna na místě zvaném Pušpamatí podobným způsobem, jako Mahámája porodila Šákjamuniho v Lumbíní.

Novorozený Maitréja učiní sedm kroků k severu a v jeho stopách se objeví květy lotosů. Prohlásí, že je to jeho poslední zrození a že hodlá ukončit utrpení všech citících bytostí a překonat Máru. Ve stejném čase se narodí i jeho budoucí manželka a všechny bytosti, které sehrají v jeho životě nějakou roli. V téže chvíli vyroste ze země strom probuzení, bódhi, pod nímž dojde Maitréja vysvobození a vstoupí do nirvány (srv. Latourrette 1926: 178). Další příběh je identický s životaběhem Buddha Šákjamuniho – týden po porodu matka Brahmapatni zemře, Maitréja prožije dětství v blahobytu a přepychu, dostane se mu nejlepšího možného vzdělání a bude ve všem nad svými vrstevníky vynikat. V dospělosti si za ženu vezme krásnou a urozenou dívku, která mu porodí syna jménem Pundžabala. Po jisté době si však uvědomí marnost svého konání a rozhodne se pro odchod do bezdomoví a bez rozloučení opustí domov, manželku i syna a vydá se na cestu potulného askety (skrt. *šramana*). Na ní se bude snažit odpovědět na základní otázku všech hledačů pravdy v buddhistické tradici, tj. na otázku, co nepodléhá zákonu zmaru, jak lze přerušit řetězec znovuzrovnání, jak docílit vysvobození ze všeho utrpení. Do cesty se mu postaví vládce sansárického světa Mára a bude ho přesvědčovat, prosit i vyhrožovat, aby se vzdal svého úsilí a vrátil se zpět k rodině a světským vládařským povinnostem. Maitréja nad ním ale zvítězí a stane se buddhou, dosáhne probuzení a nevydá se cestou „osamělých buddhů“ (skrt. *pratjékabuddha*), ale naopak stane se Učitelem (skrt. *sanjaksambuddha*).

Ohned po roztočení kola nauky (skrt. *dharmáčakra*) začne utvářet sanghu, komunitu, která bude tvořena jak mnichy, tak i laiky. Jeho žáci budou, stejně jako žáci Buddha Šákjamuniho, pocházet z různých vrstev společnosti. Bude také putovat po Indii a šířit svou nauku, oblečen do žlutého mnišského roucha.

Podle Šákjamuniho předpovědi² bude provázen stovkami tisíc žáků a bude léčit nemocné, ale nikoli pomocí zázraků a nadpřirozených schopností (skrt. *siddhi*), ale svou lidskostí a dokonalostí. Jeho promluvy budou pro posluchače o to přitažlivější, že bude nadán básnickým talentem. Jeho otec, manželka a syn se přidají k sangze, budou konvertovat k buddhismu a svou matku Maitréja navštíví v Tušitě, aby jí přednesl nauku a umožnil jí tak dosáhnout osvobození. Podobnost s životaběhem předchozího buddhy se završí v okamžiku, kdy pronese rozpravu o dalším budoucím buddhovi, i když měl být původně posledním. Mahájánská tradice ovšem sestavila dlouhý seznam Maitréjových následovníků. Doba trvání Maitréjova zákona má být 80 000 let (viz Latourrette 1926: 250). Stejně jako jeho předchůdci dostane i Maitréja od laiků darem klášter (skrt. *vihára*), který bude stát na stejném místě jako klášter postavený pro Buddhu Šákjamuniho, totiž v Džétavaně.

Každý buddha má podle tradice dva nejvýznamnější žáky, a tak Maitréjovým nejmoudřejším učedníkem bude mnich jménem Džňáprabha a nejsnaživějším pak bude Dhiravírja. Jeho nejbližším žákem, který ho bude stále provázet, tak jako Ánanda provázel Šákjamuniho, se stane Sámudra. Maitréja se oproti Šákjamunimu dožije věku 84 000 let – v jeho době má ovšem průměrný lidský věk dosáhnout 80 000 let. Když se přiblíží doba jeho odchodu do nirvány, promluví se Sámudrou, který podobně jako Ánanda podlehne zármutku. Maitréja ho napomene, aby smutek překonal a na svém Učíteli nelpěl; ujistí ho, že pokud bude vytrvalý, dosáhne vbrzku i on vysvobození a stane se arhatem (srv. Latourrette 1926: 255). Sámudra připraví Maitréjovi lůžko hlavou směrem k severu a svolá všechny přítomné mnichy. Nakonec Maitréja pronese poslední pokyny týkající se sanghy. Jeho tělo začne zářit, Maitréja se ponoří do meditace a dosáhne parinirvány. Jeho ostatky budou shromážděny do jediné schránky. Pokud jde o Maitréjova následníka, prameny se rozcházejí. Podle jedněch se bude jmenovat Dhrti, podle jiných Simha nebo Šákjasimha. V buddhistických sbírkách se často vyskytuje po boku Maitréji. Po Simhovi má podle mahájánských pramenů následovat ještě dalších 999 buddhů této kalpy. Každému bylo přiděleno jméno, místo zrození a údaje o rodině a životě (viz Latourrette 1926: 266).

Nynějšího bódhisattvu a budoucího buddhu Maitréju lze tak chápat jako jednu ze tří hlavních eschatologických postav tibetského buddhismu – vedle Rudry Čakrina spojeného se šambhalským mýtem (viz Bělka 2004) a chána Gesara. Vedle kolektivní buddhistické eschatologie lze též hovořit o eschatologii

² Thangka zachycující předpověď Buddhy Šákjamuniho ohledně budoucího buddhy Maitréji viz Gordon 1956 fig. R6.

individuální, lze hovořit i o soteriologii jakožto představě týkající se vysvobození jedince ze sansáry.

V průběhu času se v buddhismu vyvinuly podle Č. Sungtaeka dvě základní soteriologické koncepce spojené s postavou Maitréji. První představuje „vzestupný typ“, druhá pak „sestupný typ“. Vzestupný, ascendenční typ je spojen s vírou v možnost příštího zrození v nebesích Tušita, kde nyní Maitréja v podobě bódhisattvy dlí. Věřící se tak do jeho blízkosti dostává v brzké budoucnosti znovuzrozením v nebesích. Sestupný, descendenční typ nepředpokládá zrození v nebesích, ale naopak na zemi, a to ve vzdálené době, kdy Maitréja sestoupí z nebes na zemi a stane se buddhou, aby mohl uskutečnit své vysvobuzující poslání, (viz Sungtaek 2001: 269). Ascendenční a descendenční koncept vlastně odpovídá v rámci jiné maitréjovské typologie následujícím typům: *tam a nyní* a *tady a později*. Tuto klasifikaci zavedl Jan Nattier a rozlišuje celkem čtyři typy: „*Tady a nyní*: v této verzi mýtu očekává věřící setkání s Maitréjou na zemi ještě během svého současného života; *tady a později*: věřící očekává, že se setkání uskuteční na zemi, ale až po jeho/její smrti (tj. během příštího znovuzrození); *tam a nyní*: v této ‘vizionářské’ recenzi Maitréjova mýtu věřící usiluje o okamžité setkání s Maitréjou, který se (podle základní struktury mýtu ve všech jeho variantách) v současnosti nachází v nebesích Tušita; *tam a později*: věřící doufá ve znovuzrození v Maitréjově mimosvětském ráji, v nebesích Tušita, a to až po nynějším životě“ (Nattier 1988: 25).

Buddhistická ikonografie zahrnuje velké množství zobrazení Maitréji a to jak v podobě bódhisattvy, tak i v podobě buddhy. Lókeš Čandra jich nashromáždil a popsal celkem čtyřicet pět (Chandra 2003: 2054-2104), starší práce Fredericka Bunceho zmiňuje celkem dvanáct typů (Bunce 1994: 323-324). Z uvedených zobrazení lze vybrat přinejmenším tři typy zobrazení bódhisattvy Maitréji v nebesích Tušita (skrt. *Maitréjakšétra*), které jsou si v některých ohledech dosti podobné, v jiných se dosti liší. Tato zobrazení se vyskytují pouze v kontextu tibetského, mongolského a burjatského buddhismu, a jsou proto předmětem této studie.

První typ je zde publikován a lze ho pracovníě nazvat „thangka Maitréjakšétry“. Byl dosud zřídka publikován a pouze částečně popsán (příklad tohoto typu zobrazení viz Badmažapov 1995: 92-93, fig. 37; viz též Bolsokhoeva – Soktoeva 1998: 22, fig. 4; viz též Badmažapov et al. 2003: 463-466, fig. 415-418). První reprodukce a stručný popis dvou burjatských thanegk tohoto typu z Aginského kláštera přinesla kniha Lva Gumiljova v polovině sedmdesátých let minulého století (viz Gumiljev 1975: fig. 23 a 24). Vzhledem k tomu, že ve sbírkách Národního muzea – Náprstkova muzea v Praze se vyskytuje pouze

tento typ (v této studii nazývaný „pražská thangka Maitréjakšetry“), zbývající dva typy nebudou v tomto textu podrobněji popisovány a analyzovány, zmíněny budou pouze pro komparativní účely.

Druhý typ zachycuje náthu Maitréju v horní části Tušity obklopeného osmi bódhisattvy a ve spodní části bhattaraku Maitréju v přítomnosti velkého množství mnichů; obraz je celkově komplikovanější a zahrnuje oproti prvnímu typu podstatně větší množství postav (příklad tohoto typu zobrazení viz Badmažapov 1995: 90-91, fig. 36; viz též Badmažapov 2003: 467, fig. 419). Další příklad tohoto typu zobrazení představuje tibetská thangka linie Gelugpa z 19. století nacházející se ve sbírkách Erie Art Museum,³ viz též analogické zobrazení ze sbírek Burjatského historického muzea v Ulan-Ude.⁴

Třetí typ je naopak jednodušší a představuje velkou postavu bhattaraky Maitréji, zpravidla s dvěma tibetskými učenci v dolních rozích, nátha Maitréja na tomto typu zobrazení není (viz Badmažapov 1995: 88-89, fig. 35; viz též Badmažapov 2003: 462, fig. 414; viz též Batyreva 1991: 36, fig. 1; viz též Cultem 1986: fig. 7-9).

Přestože existuje velké množství rozmanitých zobrazení v rozmanitých dobách a zemích, kde se buddhismus vyskytoval, a přestože tato zobrazení byla zejména v poslední době dosti intenzivně studována, nebyla dosud thangka zachycující Maitréjakšetry dostatečně podrobně popsána a téměř vůbec analyzována. Je tomu tak proto, že k uskutečnění tohoto cíle by bylo třeba dohledat původní texty, podle nichž byl tento typ zobrazení vytvořen. To se doposud nepodařilo, a proto naše poznání tohoto zobrazení zůstává i nadále neúplné.

Zde reprodukovanou thangu Maitréjakšetry lze z hlediska kompozice rozdělit do tří částí, které zahrnují na jedné straně různé časové a prostorové aspekty a na straně druhé pak i mytologické aspekty „Maitréjova pole (světa, říše, ráje)“ (skrt. *Maitréjakšetra*). Na obraze se tudíž vyskytují jak eschatologické mytologické postavy (Maitréja, skupina osmi bódhisattvů), tak i osobnosti historické povahy (Congkhapa, Atíša), jakož i postavy historicko-mytologické (král Šankha a královna Brahmati) a nakonec jsou zde i hněvivá božstva tibetského buddhistického panteonu (Mahákála, Dharmarádža Jama). Pro každou ze tří částí platí, že jí vždy dominuje zobrazení Maitréji v jeho různých podobách – v centrální části jako *bhattaraky*, v horní části jako *náthy* a ve spodní části jako *buddhy*.

³ Viz Item no. 91036: <http://www.himalayanart.org/image.cfm/91036.html> (31. 5. 2006).

⁴ Viz Item no. 74237: <http://www.himalayanart.org/image.cfm/74237.html> (31. 5. 2006).

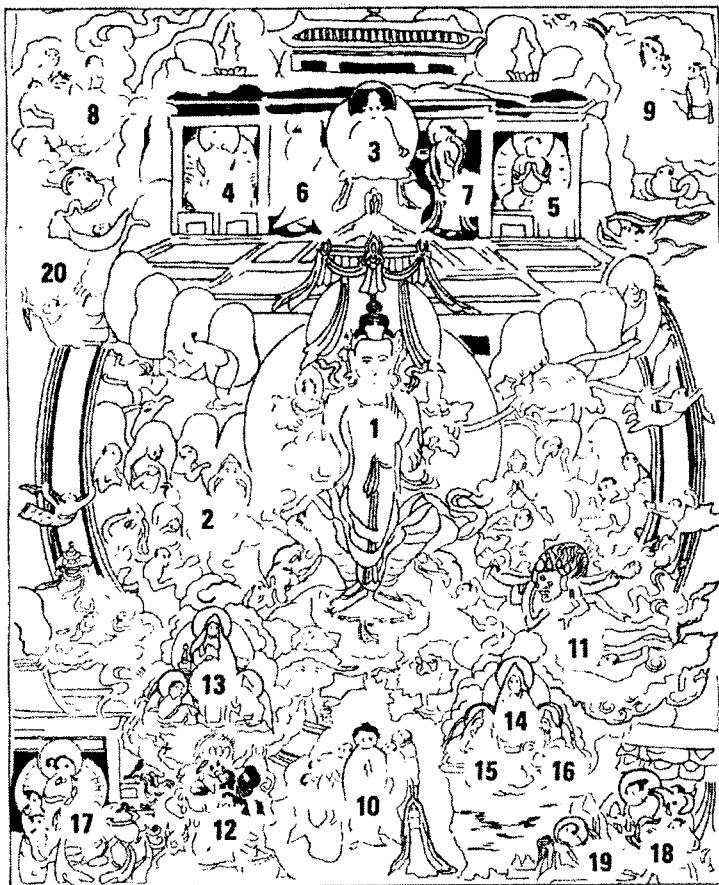
Obr. 1: Thangka Maitréjakšetry, výška 39,7 cm, šířka 28,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, tibetská či mongolská práce, publikováno se souhlasem Národního muzea – Náprstkova muzea v Praze, kde se tento obraz nachází.

První část – centrální – zachycuje především postavu bódhisattvy Maitréji, označovanou v tomto případě jako bhataraka Maitréja (viz Badmažapov 2003: 465), druhá část – horní – zobrazuje vlastní nebesa, uprostřed nichž se nachází opět bódhisattva Maitréja, označovaný jako nátha⁵ Maitréja (viz Badmažapov 2003: 465), a nakonec je zde třetí část – spodní – kde je opět centrální postava Maitréja, tentokrát již jako buddha, obklopený svými žáky; dále jsou zde zobrazeni i významní tibetští lamové Congkhapa se dvěma žáky (nalevo od buddhy Maitréji, ve žluté čepici) a lama Atíša se dvěma žáky (napravo od buddhy Maitréji, v červené čepici). Zjednodušeně lze hovořit o části obrazu zachycující bhataraku, náthu a buddhu Maitréju.

Podrobnější popis thangky Maitréjakšetry může začít u první (centrální) části. Uprostřed obrazu je umístěn bódhisattva Maitréja [1], sedící na Lvím trůnu⁶ v „evropské“ pozici, tedy s nohama spuštěnými na zem (skrt. *bhadrasána*, „blažená pozice“). V této souvislosti je nejčastější interpretace Maitréjovy pozice taková, že vyjadřuje jeho připravenost sestoupit na zem, kdykoliv bude potřeba; místo meditačního posedu sedí jakoby „pohodlněji“, ve skutečnosti ovšem připravený na své vysvobozující poslání. Další interpretace této pozice jsou takové, že buď představuje či symbolizuje autoritu (srv. Chandra 1997: vi), nebo je dávana do souvislosti s příchodem nové Maitréjovy „šťastné doby“ (skrt. *bhadrakalpa*, viz Badmažapov et al. 2003: 243, viz též Jansen 1990). O tom, že se jedná o Lví trůn, svědčí dvě bleděmodré postavy lvů podepírající Maitréjovo sedadlo, kteří se nacházejí zhruba na úrovni jeho holení. Hlavu mu zdobí červeno-zlatá tříčlenná bódhisattvovská koruna (která u podobných zobrazení buddhy Maitréji chybí), kombinovaná s červenou látkovou páskou, pentlí, jež vlaje okolo hlavy dozadu a vzhůru. Vlasy má černé, dlouhé, sčesané do účesu s dvěma vrkoči (drdoly) a před nimi v bódhisattvovské koruně se nachází malá bílá stúpa tibetského typu (čhörten /tib. *mchod rten*/, blíže o stúpě jako charakteristickém znaku Maitréji viz Bhattacharya 1980, viz též Chandra 2003: 2056, viz též Heller 1999: 83). Uši mají typicky prodloužené lalůčky se zavěšenými náušnicemi kruhového tvaru. Oči má dvě a barva pleti je zlatá či tělová. Okolo hlavy se nachází zelená kruhová aura, „svatozář“, již částečně překrývá bílý baldachýn ze stříšky nad hlavou, ve špičce stříšky je umístěn symbol „přání plnicího klenotu“ (skrt. *čintamáni*). Na krku má náhrdelník. Okolo zbytku těla se nachází ještě jedna, větší aura bílé či stříbrné barvy. Maitréja je zde zobrazen na pozadí rajských stromů (možná se jedná o stromy

⁵ Nátha (skrt.) – doslova „pán“ (viz Chandra 1997: ix), nebo také „ochránce“.

⁶ Někdy se v literatuře v této souvislosti hovoří o lotosovém trůnu (srv. Bolsokhoeva – Soktoeva 1998: 22; viz též Lesný 1947: 370) či dokonce o diamantovém trůnu (viz Gumilev 1975: fig. 23).

Obr. 2: Schéma thangky Maitréjakšetry, výška 39,7 cm, šířka 28,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, tibetská či mongolská práce, publikováno se souhlasem Národního muzea – Náprstkova muzea v Praze. Kresba Magdaleny Pulicarové.

Vysvětlivky: [1] bhataraka Maitréja; [2] osm bódhisattvů; [3] nátha Maitréja; [4] bódhisattva Maňđušří; [5] bódhisattva Padmapáni; [6] bódhisattva Maňđušřigarbha; [7] bódhisattva Akášavimála; [8] skupina mnichů; [9] skupina bódhisattvů (?); [10] buddha Maitréja; [11] Mahákála; [12] Dharmarádža Jama; [13] Atiša; [14] Congkhapa; [15] Gjalcchab Darma Rinčhen; [16] Khädub Geleg Palzangpo; [17] král Šankha; [18] královna Brahmatí; [19] mnich s obětinou mandaly; [20] levitující mniši – nebeštané.

známé jako „dračí květy“ (skrt. *nágapušpa*). Podle *Árjamaitréjavjakaranasútry* jsou stromy *nágapuraša* „stromy probuzení“, pod nimiž Maitréja dosáhne nejvyššího probuzení (skrt. *abhisambódhi*) (srv. Badmažapov 1995: 90-91, fig. 36). Jiný termín pro Maitréjovu rostlinu je *nágakešara* a uvádí ho v této souvislosti například Lókeš Čandra (viz Chandra 2003: 2056). Vedle těchto rostlin zmiňuje literatura i další rostliny, konkrétně jménem *nágapušpika*, neboli *čampaka*. Jedná se o rostlinu, z níž má vyrůst strom, pod kterým dosáhne budoucí buddha Maitréja probuzení, podobně jako tomu bylo v případě Buddhy Šákjamuniho (srv. Kossak – Singer – Bruce-Gardner 1998: 111).

Ťělo má oblečené do volného zeleného oděvu zakrývajícího obě ramena, přepásaného několika šerpami, nohy zabalené do pruhů látky, jež vytvářejí volné kalhoty, chodidla obutá jednoduchými opánky a spočívající na kruhovitě podložce z lotosového květu. Ruce jsou před hrudníkem v gestu „roztočení kola zákona“ (skrt. *dharmáčakrapravartanamudra*). Na pozadí okolo trupu je bílá či stříbrná aura s téměř nezatelným zlatým vnějším okrajem. Tato aura vytváří pozadí pro dva stvoly s listy a květy (skrt. *nágakešara*), na nichž jsou umístěny dva předměty, symbolizující Maitréjovy vlastnosti. Podle názoru Pratapaditji Pala (viz Pal 2001: 168) se symbol květu jakožto Maitréjova atributu objevil daleko později než identifikační symbol stúpy na jeho čele. Sanskrtský termín *nágakešara* neboli *nágešvari* doslova znamená hadí hřeben, v čínských textech známý jako dračí květ. Latinský název pro tuto rostlinu je *Mesua terreá*.

Po levici postavy je umístěná vertikálně protažená zlatá konvička se štíhlým hrdlem.⁷ Maitréjovu nádobu s úzkým hrdlem pojmenovává Lókeš Čandra jako *kundiká* (skrt.) a říká o ní, že obsahuje zázračnou tekutinu poznání používanou při iniciačních obřadech (viz Chandra 2003: 2056). Tento typ nádoby není podle něj totožný s jiným typem, okrouhlejším a bez úzkého hrdla, pro který používá termín *kaláša*. V jiném svém textu dává autor kundiku do souvislosti s mithraickými rituály, což má naznačovat vazbu mezi Mithrou, Maitrou a Maitréjou (viz Chandra 1997: vi). Dlužno ovšem podotknout, že diskuse o genetické vazbě mezi mithraismem a buddhismem, personifikované Mithrou a Maitréjou, nevedou k jednoznačným závěrům a shodě badatelů v této otázce. A tak názor, že „*Buddhizace Mithry jako(žto) patronymického teonymu*

⁷ Ruští badatelé v souvislosti s Maitréjovou nádobou používají sanskrtský termín *kamandalu* (viz Badmažapov et al. 2003: 246, fig. 219). Zdali je použití této nádoby zobrazeno za pravým ramenem bhataraky Maitréji, kde je zřetelná scénka tří nahých postav ve vlnách doprovázených jednou polooblečenou postavou s konvicí v ruce, je otázná; žádný z citovaných autorů se touto otázkou nezabývá.

'Maitraka' byla součástí buddhistické strategie přijetí [interiorizace tohoto náboženství]" (Chandra 1997: vi) není všeobecně sdílený. Jan Nattier v nedávné zásadní studii k maitréjovské problematice konstatuje, že po počátečním přívalu článků podporujících tuto hypotézu následovala vlna článků naopak argumentujících ve prospěch teze o nesouvislosti obou těchto náboženských konceptů, a uzavírá, že ani jedno z krajních tvrzení (buď' ztotožňujících obě postavy či naopak zcela vyvracejících jejich souvislost) nemá pevnou oporu (viz Nattier 1988: 34-35; viz též Snellgrove 1957: 287 a Kitagawa 1981: 107). Druhým hlavním atributem bhataraky Maitréji je červené „kolo učení“ (skrt. *dharmačakra*).⁸

Do první části obrazu, zachycující Nebesa Tušita – tato „Země bódhisattvů“ (skrt. *bódhisattvakšétra*) je kruhovitá a ohraničená duhovým obvodem – ještě patří výjev „osmi bódhisattvů“ [2]. Oněch osm bódhisattvů nebylo dosud v souvislosti s publikovaným typem zobrazením thangky *Maitréjakšétry* podrobně popsáno, lze však předpokládat, že se jedná o skupinu, kterou v kanonickém pořadí uvádí ruský badatel Jurij Roerich (viz Roerich 1925: 46-47): „(1) Maňdžušří (tib. Džampal /'jam dpal/) či Maňdžughóša (tib. Džamjang /'jam dbyangs/); (2) Vadžrapáni (tib. Čhagnadordže /phyag na rdo rje/); (3) Avalókitéšvara (tib. Čánrzig /spyen ras gzigs/); (4) Kšitigarbha (tib. Sajiňingpo /sa yi snying po/); (5) Sarvanivaranašikambhí (tib. Gibpanamparsel /sgrib pa rnam par sel/); (6) Ákášagarbha (tib. Namkhaňingpo /nam kha' snying po/); (7) Maitréja (tib. Čhampa /byams pa/) a (8) Samantabhadrá (tib. Küntuzangpo /kun tu bzang po/).“⁹ Identický systém, který se také nazývá „Osm blízkých synů“, zahrnuje osm stejných velkých bódhisattvů. Ti také zároveň symbolizují osm lvů nesoucích Buddhův trůn probuzení: Maňdžušří, Avalókitéšvara, Vadžrapáni, Maitréja, Samantabhadrá, Ákášagarbha, Kšitigarbha, Nivaranašikambhín (viz Rhie – Thurman 1999: 102).

Druhá část obrazu představuje taktéž Tušitu a bódhisattvu Maitréju, tentokrát však v jiném kontextu. Nebeský ráj je zde znázorněn ve formě modro-červeného chrámu s typickou střešou se zvednutými rohy. Chrám je rozčleněn na tři části: uprostřed je hlavní nika pro „Vyšší Tušitu“ (skrt. *Tušitavarabhávanamaitréja*, viz Badmažapov 1995: 92-93, fig. 37), meditujičího Maitréju a dva doprovodné stojící bódhisattvy, po stranách jsou pak

⁸ Jedná se o typologicky identické kolo s dharmáčakrou Buddhy Šákjamuniho. Na publikovaném zobrazení má jasně červenou barvu; častěji je ovšem barva zlatá či žlutá (srv. například Badmažapov et al. 2003: 463, fig. 415).

⁹ Pokud by tento předpoklad byl správný, potom platí, že na tomto zobrazení se Maitréja vyskytuje jakožto bódhisattva celkem třikrát – poprvé jako *bhataraka* uprostřed obrazu, podruhé jako *nátha* a potřetí jako *bódhisattva* – jeden ze skupiny osmi bódhisattvů.

nyky pro zbývající dva medituující bódhisattvy. Ústřední postava této části obrazu je bódhisattva Maitréja, který nese pojmenování nátha Maitréja [3] a sedí v meditační pozici (skrt. *dhjānasāna*), jeho ruce jsou v gestu předávání nauky (skrt. *dharmadeśanamudra*), okolo něj po stranách jsou stojící bódhisattvové Mañđušří [4] a Padmapáni [5], jeden je bílé barvy, druhý pak modrý.¹⁰ Oba stojící bódhisattvové jsou oděni v modro-oranžové oblečení se zelenými pásy splývajícími okolo ramen směrem dolů. Ve vnějších nikách chrámu jsou taktéž medituující postavy, bódhisattva Mañđušrígarbha [6] a bódhisattva Akášavimala [7].¹¹ Nátha Maitréja má bílou barvu těla, stejně jako oba sedící bódhisattvové po stranách, oděný je do červeno-oranžového roucha, na hlavě má bódhisattvovskou korunu a jeho aura okolo hlavy má barvu modrou, aura okolo těla je bílá či stříbrná a je prostoupená zlatými radiálními zvlněnými paprsky. Oba sedící bódhisattvové mají auru okolo hlavy v barvě zelené, okolo těla pak bílou či stříbrnou a bez oněch zlatých radiálně zvlněných paprsků. Druhou část zobrazení Maitréjakšetry ještě doplňují dvě skupiny v obou horních rozích. Skupinka tří postav [8] se nachází po pravé straně náthy Maitréji, muži jsou oděni v mnišská roucha s nezakrytým pravým ramenem a mnich stojící nejbliže náthovi Maitréjovi pozvedává směrem k němu žlutý či zlatý okrouhlý předmět. Pro jeho identifikaci nejlépe poslouží srovnání stejného vyobrazení z burjatských sbírek, kde je zřetelné, že se jedná o černou či tmavomodrou almužní mísu (viz Badmažapov et al. 2003: 465, fig. 415). Druhá skupina tří postav představuje zřejmě bódhisattvy, soudě alespoň podle jejich oblečení a čelenek [9]. I v tomto případě postava stojící nejbliže náthovi Maitréjovi pozvedává směrem k němu žlutý či zlatý okrouhlý předmět s jakýmsi prodlouženým výstupkem směrem vzhůru, zakončený barevnými fábory splývajícími dolů. Srovnání s uvedeným burjatským obrazem je v tomto případě málo nápomocné, předmět je natolik hrubě namalován, že nelze jasně rozpoznat jeho tvar. Předmět na thangce se ovšem podobá nádobě na nápoj nesmrtelnosti bhataraky Maitréji ze stejného obrazu. Zdali je tedy předmět v pravém horním rohu skutečně konvičkou s úzkým hrdlem, nelze nyní s určitostí prohlásit.¹²

¹⁰ Podle jiných interpretací se ovšem může jednat o bódhisattvy Mañđušrígarbhu a Akášavimalu, představující dvě historické postavy – Congkhapu a Atišu, nacházející se v nebesích Tušita ve formě *sambhógakáji* (viz Badmažapov 1995: 90-91, fig. 36).

¹¹ Popis druhé části zobrazení vychází z textu C.-B. Badmažapova, autor však neuvádí pořadí a rozmístění postav (srv. Badmažapov 1995: 92-93, fig. 37). V popisu podobného zobrazení od stejného autora se ovšem uvádí, že se může jednat dokonce i o „bódhisattvu Maitréju“ (srv. Badmažapov et al. 2003: 463, fig. 415); v takovém případě by se pak Maitréja v podobě bódhisattvy na tomto zobrazení vyskytoval celkem čtyřikrát.

¹² Pokud by tomu tak skutečně bylo, pak by již zmíněný kruhovitý žlutý či zlatý předmět v levém horním rohu nemusel být almužní mísou, ale spíše kolem zákona (skrt. *dharmacakra*), druhým

Třetí, poslední část obrazu obsahuje větší množství postav, a to především ve spodní části, ale i okolo kruhové Tušity. Vzhledem k četnosti postav a příběhů s nimi spojených bude vhodné tuto část obrazu rozdělit do následujících celků:

- (a) buddha Maitréja;
- (b) božstva – postavy tibetského buddhistického panteonu;
- (c) historické osobnosti – postavy tibetského buddhistického panteonu;
- (d) královská rodina;
- (e) mniši.

Ad (a) buddha Maitréja [10]. Skutečností, že Maitréja je na zobrazeních Maitréjakšetry zachycen i jako buddha, nebyla dosud v literatuře věnována pozornost a vzniká dojem, že jakožto buddha zde Maitréja zdánlivě zobrazován není. Nicméně srovnáním zde publikované thangky a jedné typologicky shodné, nacházející se v ruských sbírkách (viz Badmažapov et al. 2003: 463, fig. 415), lze zjistit pozoruhodný rozdíl vycházející ze zdánlivě nevýznamného detailu u postavy umístěné zcela dole uprostřed obou zobrazení [10]. Drobná postava oblečená do oranžového mnišského oděvu a obklopená adoranty představuje nade vše pochybnost buddhu. O tom, že se nejedná o Šákjamuniho, ale o Maitréju, svědčí symbol stúpy nacházející se ve vlasech buddhy na zmíněném burjatském zobrazení – tento atribut na zde publikovaném „pražském“ zobrazení chybí a vzhledem k tomu, že se jedná v podstatě o jediný rozdíl v obou zobrazeních a vzhledem k tomu, že „pražské“ zobrazení je spíše miniatura (cakli, tib. *tsak li*) než thangka standardních rozměrů, lze předpokládat, že obrázek malé stúpy zde tvůrce prostě opominul namalovat. A zřejmě se tak stalo i na dalším typologicky shodném zobrazení (srv. Badmažapov et al. 2003: 465, fig. 415), kde malá stúpa opět abscentuje. Nicméně rozhodující pro identifikaci postavy buddhy na „pražské thangce Maitréjakšetry“ jakožto Maitréji je právě zmíněné zobrazení se stúpou. V ikonografických identifikacích jsou Buddha Šákjamuni a buddha/bódhisattva Maitréja často zaměňovány (viz Kim 1997: 109). Velká podobnost Šákjamuniho a Maitréji dovedla podle názoru Pratapaditji Pala Tibeťany k tomu, že to bylo právě oni, kdo do jeho ikonografie doplnili emblém malé stúpy umístěný na čele sochy či obrazu Maitréji, a začali tento typ nazývat Kétumati Maitréja. Autor též připomíná, že pouze v Tibetu je kult Maitréji jakožto bódhisattvy a buddhy v rovnováze, kdežto v ostatních zemích, zejména pak v zemích jižního

nejvýznačnějším atributem bhataraky Maitréji. Avšak vzhledem k tomu, že relevantní literatura se o této otázce nevyjadřuje a na citované srovnávané thangce se jedná o almužní mísu mimo jakoukoliv pochybnost, lze předpokládat, že předmět v levém rohu není kolo zákona.

buddhismu dominuje kult bódhisattvy, nikoliv buddhy. Důvod pak spatřuje v úzkých historických vztazích mezi Tibetem, Chotanem, Kašmírem a Čínou (viz Pal 2001: 164-168).

Ad (b) božstva – postavy tibetského buddhistického panteonu. Konkrétně se jedná o dvě postavy, zobrazené v poněkud atypických pozicích a takto známé především v kontextu thangky zobrazující Maitréjakšétu. První je dharmapála Mahákála [11], zde zobrazený jako šestiruký a v hněvivé podobě (tib. *Gönpo /mgon po phyag drug/*) (viz např. Bunce 1994: 308; viz též Cultem 1986: fig. 9.). Mahákála je obklopen klubkem plamenných jazyků a pod ním je levitují mnich. Jeho barva je tmavomodrá, má tři oči, hlavu zdobenou pětičetnou korunou z lidských lebek, vlasy má v barvě zlaté či žluté a jsou rozevláté. Oproti standardnímu zobrazení je zde Mahákála zpodobněn jakožto letící postava; v rukou drží následující předměty:¹³ v levé dolní ruce drží rituální sekáč (*kattrika*, tib. *gigug /grig gug/*), v pravé dolní ruce je pak nádoba z vrchlíku lidské lebky (skrt. *kapála*, tib. */thod pa/*); ve zbývajících rukách má „růženec“ (*mála*, tib. */phreng ba/*), bubínek (*damaru*, tib. */thod rnga/*), trojzubec (*trišúla*, tib. */rtse gsum/*) a smyčku (*páša*, tib. *žagpa /zhags pa/*). Druhé božstvo zobrazené na thangce je další postava tibetského buddhistického panteonu – dharmarádža Jama [12].

Ad (c) historické osobnosti – postavy tibetského buddhistického panteonu. Na obraze se nacházejí dvě; první [13], historicky starší, je zakladatel tibetského buddhistického řádu Kadampa, bengálský učitel Atíša (982 – 1054, známý též pod jmény Dípankara Šrí Džňána, nebo Džowo Paldán Atíša) se svými dvěma nej přednějšími žáky; druhá historická postava [14] je zakladatel řádu Gelugpa Congkhapa (tib. */tsong kha pa/*, vlastním jménem Lozang Dagma, tib. */blo bzang grags pa/*, 1357 – 1419), i on je zachycen se svými dvěma nejvýznamnějšími žáky. Prvním [15], zobrazeným po učitelově pravici, je Gjalčhab Darma Rinčhen (tib. */rgyal tshab dar ma rin chen/*, 1364 – 1432; po Congkhapově smrti byl v letech 1419 až 1431 představeným kláštera Gandän) a druhým [16] po učitelově levici je pak Khädub Geleg Palzangpo (tib. */mkhas grub dge legs dpal bzang po/*, 1385 – 1438, který se stal představeným tohoto kláštera v roce 1431 a zůstal jím až do své smrti).¹⁴

¹³ Popis atributů šestirukého Mahákály vychází z Bunce 1994: 308 a Bolsokhoeva – Soktoeva 1998: 22.

¹⁴ Xylografické čínské zobrazení z roku 1744, zachycující kompozici Maitréji v nebesích Tušita (horní část obrazu), Congkhapu pod ním s Gjalčhab Darma Rinčhenem a Khädub Geleg Palzangpem po stranách; Dharmarádžou v levém dolním rohu a mnichem nabízejícím obětiny v pravém dolním rohu viz Chandra 2003: 2075-2076.

Ad (d) královská rodina – Král Šankha [17] hraje v příběhu budoucího buddhy zvláštní roli, a proto je jak na zobrazeních, tak i v textech zmiňován. Je známo několik verzí, navzájem se dosti lišících, zachycujících příběh krále Šankhy v kontextu s Maitréjou. Tak například známý překladatel Kumáradživa přeložil dva základní texty týkající se Maitréji a jeho kultu: první v roce 402 byla delší verze *Maitréjavjākaraṇa*, druhá, kratší verze pak následovala v letech 402–412. V textu se praví o tom, že Maitréja nyní přebývá ve vnitřním paláci nebes Tušita a setrvá zde do okamžiku, kdy se narodí na zemi. Narodí se jakožto syn Subrahmanův, syn poradce krále Šankhy, který bude vládnout v království ketumatském.¹⁵ Maitréja posléze dosáhne stavu buddhovství a král, královna a osmdesát čtyři tisíc bráhmánů budou konvertovat na jeho víru, stanou se buddhisty (viz Chandra 2003: 2058). Zcela jinou variantu Šankhova příběhu lze nalézt u klasika tibetské buddhistické ikonografie G. Tucciho: „*Jednoho dne se narodí král Šankha (tib. dung), který předá vzácnou hůl pokrytou drahokamy Maitréjovi, synovi svého Purohity: Maitréja hůl rozláme na kousky a obdaruje jimi chudé. Poté se stane buddhou a král přijme [mnišské] sliby*“ (Tucci 1949: 462).

Ad (e) mniši – mnichů je na celém zobrazení poměrně velké množství, pozoruhodná je skupina v levém horním rohu [8], dále pak vznášející se mniši po stranách kruhovitých hranic Tušity [20] a nakonec i solitérní mnich nabízející buddhovi Maitréjovi obětinu mandaly. Skupinky mnichů lze též rozpoznat uvnitř kruhové Tušity, kde jsou promíchány s osmi bódhisattvy [2], a to po obou stranách bhataraky Maitréji.

Jak již bylo zmíněno dříve, pro vyčerpávající popis thangky Maitréjakšetry by bylo potřeba dohledat příslušné tibetské texty, které by s ní bezprostředně souvisely. V literatuře zabývající se touto problematikou žádný takový text zmíněn dosud není, a tak zřejmě stále čeká na svého objevitele. Přes absenci původního textu či původních textů je možné se za využití jiných pramenů a sekundární literatury pokusit o rekonstrukci a deskripci konkrétního zobrazení „pražské thangky Maitréjakšetry“, jak o tom snad svědčí i tato studie; pravdou však je, že místo definitivních odpovědí spíše přináší další otázky.

¹⁵ Min Bhádur Šákja ve své monografii věnované nepálské buddhistické ikonografii si klade otázku, zdali je možné ztotožnit království ketumatské s městem Benáres (viz Shakya 1994: 31).

Literatura

- BADMAŽAPOV, Cyren-Bazar (1995): *Buddijskaja živopis' Burjatii. Iz fondov Muzeja istorii Burjatii im. M. N. Chungalova*. Ulan-Ude : Njutag.
- BADMAŽAPOV, Cyren-Bazar, ed. (2003): *Ikonografija Vadžrajany*. Moskva : Dizajn – Informacija – Kartografija.
- BATYREVA, Světlana G. (1991): *Starokalmyckoje iskusstvo*. Elista : Kalmyckoje knižnoje izdatel'stvo.
- BĚLKA, Luboš (2004): *Buddhistická eschatologie: Šambhalský mýtus*. Brno : Masarykova universita.
- BHATTACHARYA, Gouriswar (1980): „Stūpa as Maitreya's Emblem.“ In: DALLAPICCOLA, Anna Libera – LALLEMANT, Stephanie Zingel-Avé, eds.: *The Stūpa. Its Religious, Historical and Architectural Significance*. Wiesbaden : Franz Steiner Verlag, s. 100-112.
- BOLSOKHOEVA, Natalia D. – SOKTOEVA, Inessa I. [Natalija D. Bolsochojeva, Inessa I. Soktojeva] (1998): *Buddhist Paintings from Buryatia*. Kathmandu : Dongol Printers.
- BUNCE, Frederick W. (1994): *An Encyclopaedia of Buddhist Deities, Demigods, Godlings, Saints and Demons With Special Focus on Iconographic Attributes*. Volume 1. New Delhi : D. K. Printworld.
- CULTEM, N. (1986): *Mongolskaja nacional'naja živopis' „Mongol zurag“*. Ulan-Bator : Gosizdatel'stvo.
- DAS, Asha (2003): *Maitreya Buddha in Literature, History and Art*. Kolkata : Punthi Pustak.
- GALDANOVA, Galina R. et al. (1983): *Lamaizm v Burjatii. Struktura i social'naja rol' kul'tovoj sistěmy*. Novosibirsk : Nauka.
- GORDON, Antoinette K. (1959): *The Iconography of Tibetan Buddhism*. (Revised Edition). New Delhi; Bombay; Calcutta : Oxford and IBH Publishing.
- GUMILEV, Lev (1975): *Staroburjatskaja živopis. Istoričeskie sjužety v ikonografii Aginskogo dacana*. Moskva : Iskusstvo.
- HELLER, Amy (1999): *Tibetan Art: Tracing the Development of Spiritual Ideas and Art in Tibet 600-2000 A. D.* Milano : Jaca Book.
- CHANDRA, Lokesh (1997): „Foreword.“ In: KIM, Inchang: *The Future Buddha Maitreya: An Iconological Study*. New Delhi : D. K. Printworld, s. v-x.
- CHANDRA, Lokesh (2003): *Dictionary of Buddhist iconography*. Vol. 7. Compact Edition. New Delhi : International Academy of Indian Culture and Aditya Prakashan.
- JANSEN, E. R. (1990): *The Book of Buddhas. Ritual symbolism used on Buddhist statuary and ritual objects*. Diever : Binkey Kok Publications.
- KIM, Inchang (1997): *The Future Buddha Maitreya: An Iconological Study*. New Delhi : D. K. Printworld.
- KITAGAWA, Joseph M. (1981): „The Career of Maitreya, with Special Reference to Japan.“ *History of Religions*, roč. 21, č. 2, s. 107-125.

- KITAGAWA, Joseph M. (1998): „The Many Faces of Maitreya: A Historian of Religions' Reflections.“ In: SPONBERG, Alan – HARDCARE, Helen, eds.: *Maitreya, the Future Buddha*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 7-22.
- KOSSAK, Steven M. – SINGER, Jane Casey – BRUCE-GARDNER, Robert (1998): *Sacred Visions. Early Paintings from Central Tibet*. New York : The Metropolitan Museum of Art.
- LATOURETTE, Louis (1926): *Maitreya, Le Bouddha futur*. Paris : Librairie Lemercler.
- LESNÝ, Vincenc (1948): *Buddhismus*. Praha : Samcovo nakladatelství.
- LIPTON, Barbara – RAGNUBS, Nima Dorjee (1996): *Treasures of Tibetan Art: The Collections of the Jacques Marchais Museum of Tibetan Art*. New York : Oxford University Press.
- NATTIER, Jan (1998): „The Meaning of the Maitreya Myth: A Typological Analysis.“ In: SPONBERG, Alan – HARDCARE, Helen, eds.: *Maitreya, the Future Buddha*. Cambridge : Cambridge University Press, s. 23-47.
- PAL, Pratapaditya (2001): „The Future Buddha.“ In: MENZIES, Jackie, ed.: *Buddha: Radiant Awakening*. Sydney : Art Gallery of New South Wales, s. 160-168.
- RHIE, Marilyn M. – THURMAN, Robert A. F. (1999): *Worlds of Transformation: Tibetan Art of Wisdom and Compassion*. New York : Tibet House.
- ROERICH, George (1925): *Tibetan Paintings*. Paris : Paul Geuthner.
- SHAKYA, Min Bhadur (1994): *The Iconography of Nepalese Buddhism*. Kathmandu : Handicraft Association of Nepal.
- SNELLGROVE, David (1957): *Buddhist Himalaya: Travels and Studies in Quest of the Origins and Nature of Tibetan Religion*. Oxford : Bruno Cassirer.
- SPONBERG, Alan – HARDCARE, Helen, eds. (1988): *Maitreya, the Future Buddha*. Cambridge : Cambridge University Press.
- SUNGTAEK, Cho (2001): „On the Trail of Two Competing Buddhas from India to Korea: A Study of Cross-cultural Assimilation.“ *Korea Journal*, Spring 2001, s. 268-287.
- TUCCI, Giuseppe (1949): *Tibetan Painted Scrolls III. Description and Explanation of the Tankas*. Rome : Libreria dello Stato.
- YU-MIN Lee (1983): *The Maitreya Cult and its Art in Early China*. Columbus : The Ohio State University.

Maitreya: A Buddhist Vision of the Future

Summary

There are various depictions of Maitreya both in the countries where Buddhism was an active religion and in various periods. The future Buddha and the present bodhisattva Maitreya is the only bodhisattva common to Theravada and Mahayana and this fact constitutes his exceptional position in the Buddhist teaching and in the pantheon. The study deals with one picture

found in the collections of the National Museum – Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures in Prague, Czech Republic. This Mongolian or Tibetan thangka of Maitreya's field (Sans. *Maiteyaksetra*) captures three forms of Maitreya altogether – Maitreya as the *Bhataraka*, *Natha* and in the end as the *Buddha*, both in the heaven of Tushita and on the earth, where he will “turn his own wheel of teaching” in the future. This type of depiction is known only within the context of Tibetan Buddhism in Tibet and in Mongolia and Buryatia. A detailed description with an analysis of the depiction is published for the first time here.

Katedra jazykov a kultúr krajín východnej Ázie
Filozofickej fakulty Univerzity Komenského Bratislava

***STUDIA
ORIENTALIA
SLOVACA***

V /2006

2006
UNIVERZITA KOMENSKÉHO BRATISLAVA

STUDIA ORIENTALIA SLOVACA

Ročník V, 2006

Vydáva Katedra jazykov a kultúr krajín východnej Ázie, Filozofická fakulta UK,
Gondova 2, 818 01 Bratislava; www.fphil.uniba.sk/~kjkva/
e-mail: kjkva@fphil.uniba.sk

Šéfredaktorka: Doc. Mgr. Jana Benická, PhD.

Zástupca šéfredaktorky: Mgr. Martin Slobodník, PhD.

Výkonný redaktor: Mgr. Luboš Gajdoš

Redakčná rada: Doc. PhDr. Luboš Bělka, CSc. (Ústav religionistiky FF MU, Brno)

PhDr. Marián Gálik, DrSc. (Ústav orientalistiky SAV, Bratislava)

Doc. PhDr. Olga Lomová, CSc. (Ústav Dálného východu FF UK, Praha)

PhDr. Viktor Krupa, DrSc. (Ústav orientalistiky SAV, Bratislava)

PhDr. Anna Rácová, CSc. (Ústav orientalistiky SAV, Bratislava)

Recenzenti: Mgr. Daniel Berounský, PhD. (Ústav jižní a centrální Asie FF UK, Praha)

Mgr. Dušan Deák, PhD. (Katedra etnológie FF UCM, Trnava)

Lucie Olivová, M.A., PhD. (Katedra asijských studií FF UP, Olomouc)

PhDr. Gabriel Pirický, M. A., PhD. (Ústav orientalistiky SAV, Bratislava)

Mgr. David Uher, PhD. (Katedra asijských studií FF UP, Olomouc)

ISSN 1336-3786

© Katedra jazykov a kultúr krajín východnej Ázie, FiF UK Bratislava

Obsah

Štúdie

Dušan Deák, Náboženská syntéza v Indii: hinduistický boh muslimom	7
Jana Rozehnalová, Indičtí kresťané apoštola Tomáše ve stredovekých evropských pramenech	31
Vladimír Liščák, Bratr Odorik o věcech podivuhodných a neznámých II	55
Jana Benická – Miloš Hubina, <i>Traktát o bielom koňovi</i> : problém inherencie?	75
Luboš Bělka, Maitréja: buddhistická víze budoucnosti	97
Daniel Berounský, Tibetská sádhana osobního božstva Vadžrabhairavy	115
Olga Lomová, Když se básníkovi „rozběhne štětec“: Wang Weiovy básně složené žertem	139
Zora Ercsényiová, Ma Yuanov Tibet: obraz Tibetu v diele súčasného čínskeho spisovateľa	161
Igor Poľaško, K problematike čínskej migrácie a výskumu čínskej komunity na Slovensku	177
Lukáš Zádrapa, <i>Mashi wentong</i> : první čínská gramatika v kontextu doby	195
Martin Krakovský, Integrácia afixálnych internacionalizmov do slovníka modernej spisovnej arabčiny	219
Lukáš Petřík, Pôvod domorodých Taiwančanov a ich migrácia do priestorov západného Pacifiku: príčiny, možnosti a dôsledky	239
Martina Bucková, Kritické zhodnotenie teórií o pôvode a migráciách Polynézianov	261

Správy

Zora Ercsényiová, Konferencia <i>Problémy literatúr Ďalekého východu</i> v Petrohrade	277
--	-----

Recenzie

Nikitina, T. N.: <i>Gramatika staročínských textů</i> . Praha : Karolinum, 2005 (Lukáš Zádrapa)	281
--	-----